

### 3.4. Foglalkozással járó lőfegyvertartásra való alkalmasság pszichológiai vizsgálata

#### Miért?

A kézi lőfegyverekről és lőszerokről, gáz- és riasztófegyverekről és lőszerokről szóló 115/1991. (IX. 10.) kormányrendelet előírja az *egészségi alkalmasság* igazolását. A kézi lőfegyverek, lőszer, gáz- és riasztófegyverek megszerzése és tartása egészségi alkalmasságának feltételeiről és vizsgálatáról szóló 22/1991. (XI. 15.) népjóléti miniszteri rendelet határozza meg a vizsgálatra kötelezettek körét és a vizsgálatok rendjét. Az utóbbi rendelet két csoportra osztja a rendelet hatálya alá tartozó polgári személyeket: I. őrző-védő őrök, erdészek, hivatásos vadászok, természetvédelmi őrök, mezőgazdasági őrök, testőrök stb.; II. sportvadászok, önvédelmi célból fegyvertartást igénylők, illetve akik gáz- és riasztófegyvert kívánnak tartani.

Közel 100 ezer I. csoportba tartozó személy esett át a pszichológiai alkalmassági vizsgálaton, a legtöbben 1991-1992-ben (kb. 20 000), a további években 6-7 ezer, mára ez a szám a felére csökkent. Ha a uniós jogszabálynak megfelelően az időszakos vizsgálatok megszűnnek, a vizsgálatok egzisztenciális szerepe elvész.

A NIM rendelet előírja, hogy az I. csoportba tartozók elsőfokú vizsgálatára az OKK-OMFI kéri fel a szakpszichológust, a másodfokú vizsgálatot az OPNI Klinikai Pszichológia Laboratóriuma végzi több mint 10 éve. A vizsgálóhelyeken dolgozó pszichológusok szeretnék, ha az OPNI Klinikai Pszichológiai Laboratóriuma tájékoztatná a másodfokú vizsgálat eredményéről az elsőfokú vizsgálóhelyet. Az is jó lenne, ha a felülvizsgálaton egy – a vizsgálatokban résztvevő – munka szakpszichológus is jelen lehetne. A II. csoportba tartozók vizsgálatára az EüM Klinikai Pszichológiai Kollégiuma jelöl ki klinikai szakpszichológusokat.

Az I. csoportba tartozók minden esetben egészségi alkalmassági vizsgálaton vesznek részt, ennek egyenrangú két eleme az *orvosi és a pszichológiai vizsgálat*.

A II. csoportba tartozó személyeknél orvosi vizsgálatot és az *orvos által indokoltnak tartott esetekben* pszichológiai vizsgálatot (az orvos kérése szerint klinikai pszichológiai explorációt vagy az I. csoportnál alkalmazott vizsgálatot) kell elvégezni.

A foglalkozással járó lőfegyvertartásra való alkalmasság pszichológiai vizsgálata nemcsak a fegyverhasználathoz szükséges pszichofizikai tulajdonságokra irányul. Legalább ennyire fontos a vizsgált személy pszichés alkalmassága arra, hogy fegyvert birtokoljon és a bűn oldalára való átsodródás kísértésének ellenálljon.

A fegyver jogszerű birtoklásának szabályai rendkívül szigorúan és pontosan körülírt helyzetben – életveszélyben és utolsó lehetőségként, végszükségben – engedélyezik a fegyverhasználatot. A konkrét szituációk igen különbözőek lehetnek: zárt tér (például banki pénztárterem), szabad terület (például focipálya, kiállítási terület). A vizsgáló pszichológusok még nem eléggé ismerik a fegyverhasználat különleges szabályait a konkrét helyzetekben.

## **Mit?**

A foglalkozással járó lőfegyvertartásra való alkalmasság pszichológiai vizsgálatára csak akkor kerülhet sor, ha a foglalkozás-egészségügyi szakorvos vagy a családorvos – az általuk szükségesnek vélt további szakorvosi vizsgálatok alapján – orvosi szempontból alkalmasnak minősítette a személyt, és ezután írásban kéri a pszichológiai vizsgálatot. Az orvos írásos megkeresésével az ország valamennyi erre kijelölt laboratóriumában lehet jelentkezni pszichológiai vizsgálatra.

A vizsgálat módszereit a vizsgálóhelyek közösen alakították ki 1992 elején. A vizsgálat módszerei: exploráció, az értelmi képességek, a figyelem, a reakcióidő, egyes személyiségjegyek kérdőíves, ill. tesztvizsgálata. Az érzelmi-indulati stabilitás, a sodorhatóság, a szorongás, az alkoholizálás és a drogfogyasztás feltárása része a vizsgálatnak. Egyes vizsgálóhelyek számítógépre vitték a vizsgálatok egy vagy több elemét. (Nem biztos, hogy a számítógépre vitt módszer fejlettebb is lett.) A vizsgálóhelyek több módszer közül választhatnak egy pszichés funkció vagy állapot feltárására, de a vizsgálandó pszichés funkciók, ill. állapotok kötöttek.

## **Kik végzik?**

Megfelelő alkalmasságvizsgálati gyakorlattal rendelkező munka szakpszichológusok és klinikai szakpszichológusok. Ahol nem csak egy szakpszichológus dolgozik, előnyös, ha mindkét szakterület képviselve van a vizsgálóhelyen. Ez természetesen azt jelenti, hogy a két szakma jól kooperál. Határozottan nem kívánatos, hogy egymással versengjenek, és egyikük vezető szerepre törekedjen a másik szakma leértékelése útján.

A vizsgálóhelyek több mint felében asszisztensek segítik a szakpszichológusok munkáját. A jövőben, ha az egyetemi pszichológusképzés első három éve után magas színvonalon képzett asszisztensek jelennek meg a munkaerőpiacon, ezek közül többet alkalmazni fognak a foglalkozással járó fegyvertartáshoz szükséges pszichológiai alkalmasságot vizsgáló munkahelyek. Fontos feladatuk lesz a vizsgálati adatok számítógépre vitele. Ki kell alakítani a számítógépes adatbázis szerkezetét, hogy minden vizsgálóhelyen azonos felépítésű adatállományok jöjjenek létre, minden vizsgált személyről maximálisan 256 adat. A gépbe írt új adatsorokat e-mail segítségével továbbítják a FJOKK-OMFI központi adatállományának. Így jöhet létre a közös adatbank.

A vizsgálóhelyek 1991 végétől működő hálózata egy új alkalmazott pszichológiai területet alakított ki Magyarországon. Erre a képzés csak kevésbé készít fel. Ezért feltétlenül szükséges a szakmai továbbképzés. Eddig ezt nem sikerült megoldani, mert nincs igazi háttere ennek az új szakmának. 2003-ban meg kell szervezni az első 3 napos, bentlakásos továbbképzést, amelynek tárgya többek között a diagnosztikai kategóriák kialakítása, az etikai és kommunikációs buktatók megoldása.

Egy új alkalmazott pszichológiai területnek a szupervízió is fontos része. Nem várhatunk külső szakértőt, magunk közül kell 1-2 kollégát erre felkérni, és az ő szupervíziójukat kötelesek leszünk elfogadni.

Vizsgálati eredményei alapján a pszichológus kialakítja szakvéleményét. Kontraindikációk hiánya esetén „alkalmas” véleményt ad, egy vagy több kontraindikáció feltárása „alkalmatlan” véleményhez vezet. A kontraindikációk a következők:

## I. alkalmassági csoport

A mentális képességek nem megfelelő színvonala. A döntési képességet negatívan befolyásoló, illetve a szociális adaptációt tartósan nehezítő állapotokra utaló centrális pszichés jellemzők.

## II. alkalmassági csoport

Ezek súlyosabb formái.

A kontraindikációk megfogalmazása helytállóan bizonyult. A konkrét vizsgálati módszerek egybehangzó értékelés szerint beváltak, de újragondolásuk 10 év után időszerű lehet.

Az eddig eltelt 10 évben csak néhány esetben volt szükség a pszichológiai diagnózis kialakításához szemészeti, pszichiátriai, neurológiai, otoneurológiai véleményre. A pszichológus ilyen esetben a beküldő orvoshoz fordul kérdésével. A szóban forgó néhány esetben előzőleg az orvos nem végeztette el az említett szakorvosi vizsgálatokat, ezek hiányában minősítette a személyt orvosilag alkalmasnak. A kért szakvizsgálatok alapján a pszichológus felelősen tudott minősítést kialakítani.

A Rendőrség gyakran bekéri a pszichológiai véleményt is, mert nem biztos abban, hogy az orvos elküldte a személyt pszichológiai alkalmassági vizsgálatra. A vizsgálatok beindulása óta a vizsgáló pszichológusok évente legalább egyszer javasolták, hogy ne egyedül az orvosi diagnózis jusson el hivatalosan a Rendőrséghez, hanem egy közös nyomtatványon szerepeljen az egészségi vizsgálat két egyenrangú részének (az orvosinak és a pszichológainak) az eredménye. A pszichológia jelenlegi érdekérvényesítő ereje ehhez nem elég.

Ezért a vizsgáló pszichológus a minősítést (nem a részletes vizsgálati eredményeket) szóban közli a vizsgált személlyel, és formanyomtatványon írásban tájékoztatja a beküldő orvost. Harmadik személlyel a vizsgáló pszichológus nem közli a minősítést, ez etikai előírás. Ha a minősítés „alkalmatlan”, akkor a vizsgáló pszichológus felhívja a személy figyelmét a másodfokú vizsgálat lehetőségére, közli, hogy az OPNI-ba a beküldő orvostól kell írásbeli vizsgálatkérést magával vinni.

A vizsgálat részletes eredményeit a vizsgálóhely írásban rögzíti, és rendszerezett formában megőrzi. A formanyomtatványon jelenleg még (az EU jogharmonizációig) rögzíti, hogy az alkalmasságot kimondó minősítés meddig érvényes (1, 2, 3, 4 évig). Alkalmatlanság esetén a minősítés lehet „végrelegesen alkalmatlan” is. Fontos információ a formanyomtatványon a foglalkozási kör megjelölése. A halór, vadór vizsgálatának szigora nem teljesen azonos a banki pénztári örével. Helyes lenne 3 szigorúsági kategória kialakítása. Végül azt is tartalmazza ez az irat, hogy a fegyver megszerzése céljából, illetve időszakos vizsgálatra jelent meg a vizsgált személy. Jelenleg 4 évenként van időszakos vizsgálat. Ez a jövőben valószínűleg megszűnik. Marad viszont az eddig egy ezrelék alatti gyakoriságú *oron kívüli* vizsgálat, amelyet a fegyvertartó személy, a munkaadója, a családi vagy foglalkozás-egészségügyi orvosa, illetve a bíróság kérhet.

Időnként az a benyomásunk, hogy a vizsgálatra érkező személy már járt más vizsgálatóhelyen. Ezért aláíratunk vele egy nyilatkozatot, mely szerint nem járt előzőleg másutt ugyanezen vizsgálat ügyében. Miután nem tudjuk elérni, hogy minden munkahelyen legyen e-mail lehetőség, nincs naprakész összesítésünk az összes vizsgált személyről és adataikról. 2003-ban el kell érni, hogy minden vizsgálatóhelyen legyen e-mail kapcsolat!

A már vizsgált személyek gyakran visszatérnek a vizsgálatóhelyre, hogy állásváltoztatásukhoz másolatot kérjenek a pszichológiai diagnózisról. A vizsgálatóhelyek *másodlati* lapot töltenek ki erre a célra. A színes nyomtatók elterjedéséig ez védelmet nyújtott a másolás ellen, de ma már nem.

## Hogyan?

A vizsgáló pszichológus kapcsolatban áll az öt vizsgálatra írásban felkérő családi és foglalkozás-egészségügyi orvosokkal, időnként a foglalkozás-egészségügyi megyei, fővárosi ellenőrző főorvossal is dolga akadhat. A pszichológusok és az orvosok többnyire formailag jól együttműködnek. Bizalomhiányt jeleznek viszont a megyei, fővárosi vagy országos rendőri szervek azon megkeresései, amelyek bekérik a pszichológiai szakvélemény másolatát a pszichológiai vizsgálóhelyektől – nyilván nem bíznak abban, hogy az orvos elküldte a személyt pszichológiai alkalmassági vizsgálatra. A rendelet ugyanis úgy szól, hogy az orvosi és a pszichológiai szakvéleményt az orvos összegezi, és ő közli a rendőrséggel, hogy a személy milyen minősítést (és mennyi időre) kapott.

## Jogi és etikai kérdések

A piaci törvények túl nyersen érvényesülnek szakterületünkön. Előfordul, hogy egy vizsgálóhely mikrobuszba rakja műszereit, pszichológiai tesztjeit és felkerekedik, elutazik valahova az országba, ahol előre meghirdette a napot, amikor a helyszínen elvégzi a munkaköri fegyvertartáshoz szükséges pszichológiai alkalmassági vizsgálatot és a helyszínen elkészíti a pszichológiai véleményt.

Ez ellentétben áll a rendelettel, amely szerint a pszichológiai alkalmassági vizsgálatot csak a beküldő orvos írásos felkérése birtokában kezdheti meg a pszichológus. A Pszichológiai Szakmai Etikai Kódex ellen vét, aki a kollégája számára kijelölt területen vizsgál, és ezzel kollégája anyagi érdekeit sérti. Gondolkozzunk el azon: hol van egy ilyen napon nyugodt idő akár a legegyszerűbb személyiségteszt kiértékelésére?

Valamennyi kollégája érdekeit és a szakma presztízsét rombolja, aki az államilag meghatározott vizsgálati díjnál 25-30-45%-kal olcsóbban vizsgál.

A vizsgálatok 1992-es indításakor 6 állami cég üzemi pszichológiai laboratóriuma kezdte meg a munkát, ma a közel 30 vizsgálóhely többsége – a kórházak kivételével – magánvállalkozás. A hálózatot alkotó szakpszichológusok kollegiális kapcsolata jó, de munkakapcsolat alig van. Pedig gyorsan egyeztetni lehetne a több vizsgálóhelyet kipróbáló vizsgálati személyek ügyében.

El kellene érni, hogy a munkaköri fegyvertartási engedély megszerzésére szolgáló tanfolyamokon a pszichológia c. tárgyat pszichológus tanítsa. Fontos lenne, hogy a foglalkozásokon szóba kerüljön a fegyvertartók érzelmi-indulati stabilitása, a mentális kontroll épsége, a jó interperszonális kapcsolatok.

Szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, akik részt vettek ennek az igencsak új alkalmazott pszichológiai területnek a szervezésében, módszertani kérdéseinek és az első évek igazán nehéz problémáinak megoldásában; nélkülük hálózatunk ma összeroppanna a piaci verseny szorításában, amint azt az Etikai Bizottság súlyos konfliktusát is okozó napi nehézségeink mutatják.

## Irodalom

CSIRSZKA, J., (1982) *A szakmai profil szempontjai.* Ergonómia. 3.

CSIRSZKA, J., (1985) *A személyiség munkatevékenységének pszichológiája*  
Akadémiai Kiadó. Budapest.

*MLKT 1980-1990 Szakmai napok anyagait tartalmazó ún. sárga füzetek.*

PERCZEL, TAMÁS., (1990) *Életstratégia, foglalkozási szerep, értékorientáció.*

Akadémiai Kiadó. Budapest.  
SEMMER, N., (1984) *Stressbezogene Tätigkeitsanalyse*. Berlin.